

از باده و آب و خاک جانی خواهم
در شکرگزاری زبانی خواهم

یارب ز راه راست نشانی خواهم
از نعمت خویش بهره‌مندم کردی

نظریه‌ها، مدل‌ها و روش‌های آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت

ترجمه و تألیف

محسن صفاری

کارشناس ارشد آموزش بهداشت

دکتر داوود شجاعی‌زاده

استاد گروه آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران

دکتر فضل‌الله غفرانی‌پور

دانشیار گروه آموزش بهداشت دانشکده پزشکی دانشگاه تربیت مدرس

دکتر علیرضا حیدرنیا

دانشیار گروه آموزش بهداشت دانشکده پزشکی دانشگاه تربیت مدرس

امیر پاکپور حاجی‌آقا

کارشناس ارشد آموزش بهداشت

عنوان و نام پدیدآور : نظریه‌ها، مدل‌ها و روش‌های آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت / ترجمه و تألیف محسن صفاری ... [و دیگران].

مشخصات نشر : تهران: آثار سبحان، ۱۳۸۸.

مشخصات ظاهری : ۲۲۴ ص.: جدول، نمودار.

شابک : ۹۶۴-۹۶۹۰۶-۴۷-۷

وضعیت فهرست‌نویسی : فیبا

یادداشت : ترجمه و تألیف محسن صفاری، داود شجاعی‌زاده، فضل‌الله غفرانی‌پور، علیرضا حیدرنیا، امیرپاکپور حاجی‌آقا.

یادداشت : کتابنامه: ص ۲۲۲-۲۲۳.

موضوع : آموزش بهداشت

موضوع : سلامت پروری

شناسه افزوده : صفاری، محسن، ۱۳۶۲.

رده‌بندی کنگره : ۱۳۸۸ ۶۴/۵/۵ RA۴۴۰

رده‌بندی دیویی : ۶۰۷/۱۳

شماره کتابشناسی ملی : ۱۷۱۴۹۱۸

نام کتاب:	نظریه‌ها، مدل‌ها و روش‌های آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت
پدیدآورندگان:	صفاری - شجاعی‌زاده - غفرانی‌پور - حیدرنیا - پاکپور حاجی‌آقا
ناشر:	انتشارات آثار سبحان
حروفچین و صفحه‌آراء:	محمد ایمانی
نوبت چاپ - سال چاپ:	اول / بهار ۱۳۸۸
تیراژ:	۱۲۰۰ نسخه
لیتوگرافی:	سعید دانش
چاپ:	سعید دانش
قیمت:	۵۴۰۰ تومان

انتشارات آثار سبحان

تهران - میدان انقلاب - خیابان انقلاب - نرسیده به ۱۲ فروردین - ساختمان ولی‌عصر (عج) - پلاک ۱۳۳۸
 طبقه دوم
 تلفن: ۶۶۹۷۱۱۱۲ - ۶۶۹۷۱۰۳۰

شابک: ۹۶۴-۹۶۹۰۶-۴۷-۷

ISBN: 964-96906-47-7

کلیه حقوق معنوی و مادی برای ناشر محفوظ می‌باشد و هرگونه تکثیر از این کتاب پیگرد قانونی دارد.

هو اللطیف

ای همه شکل تو معلوم و همه جای تو خوش
دلم از عشوه شیرین شکرخای تو خوش
همچو گلبرگ ماری هست وجود تو لطیف
همچو سرو چمن خلد سراپای تو خوش

در دنیای متمدن امروزی که بسیاری از بیماریهای واگیر و عفونی جای خود را به بیماریها و اختلالات مزمن داده اند و بسیاری از بیماریهای نوپدید و باز پدید، شکلی جهش یافته به خود گرفته‌اند که دیگر با درمانهای معمول، قابل چاره‌اندیشی و علاج نیستند، آنچه بیش از پیش خودنمایی می‌کند، نیاز به تحول در رویکردهای سلامت و نگاهی دوباره به مقوله پیشگیری از پنجره تعدیل رفتارهای انسانی و توجه به عوامل محیطی و بوم شناختی است.

آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت به عنوان رویکردی اثربخش برای توجه ویژه به موضوع پیشگیری در کلیه سطوح آن، مدت مدیدی است که در کشورهای پیشرفته دنیا، امتحان خود را پس داده و به عنوان یکی از حیطه های کلیدی در جهت کنترل هرچه بیشتر ناخوشیها و تألمات انسانی مطرح است؛ و این بدان دلیل است که بخش اعظم ناراحتیها و مشکلات بشر، دست پرورده خود اوست و از رفتارها و اعمال ناسالم و عدم توجه و بهره ناکافی از شرایط اکولوژیک و روابط انسانی، نشأت می‌گیرد.

اینکه رفتار انسانی چگونه و تحت تاثیر چه عواملی شکل می‌گیرد و چگونه می‌توان در جهت تغییر آن به سمت یک رفتار ایده آل و سالم گام برداشت، مطلبی است که در محدوده علوم رفتاری، اجتماعی و پزشکی باید در جستجوی پاسخ آن بود و یکی از حیطه های اصلی که در واقع ملغمه ای پویا از این علوم به حساب می‌آید، حیطه آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت است.

با توجه به اهمیت موضوع، می‌بایست بستری مناسب برای گسترش این حیطه و بهره‌گیری مناسب از آن در جهت رشد و اعتلای سلامت افراد و جامعه فراهم گردد و این مهم، میسر نیست مگر با شناخت هرچه بیشتر ماهیت آن در قالب نظریات مطرح شده از جانب صاحب نظران این رشته علمی و بکار بستن این تئوریا در موقعیتهای واقعی و عملی.

اگرچه شاید بسیاری از نظریات صاحب نظران در این حیطه را نتوان همچون علوم دقیقه نظیر فیزیک و شیمی در شرایط مختلف به طریقه ای مشابه به کار بست، لیکن می‌توان آنها را با توجه به شرایط موقعیتی، مورد آزمون قرار داد و از بخش قابل توجهی از آنها در جهت ایجاد الگویی هماهنگ با شرایط یک جامعه خاص استفاده نمود. بدین ترتیب به دنبال ترجمه و تألیف کتاب اصول و مبانی آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت (توسط دو نفر از نویسندگان این مجموعه) بر آن شدیم تا با مروری کلی بر نظریات مطرح شده در این زمینه، نظریات معروف‌تری را که کارایی و اثربخشی آنها در مطالعات متعدد به اثبات رسیده است را انتخاب نموده و در قالب مجموعه حاضر،

تقدیم به دانشجویان ، پژوهشگران و علاقه مندانی که هدف آنها، ارتقای سلامت جامعه است بنماییم. لذا با توجه به اینکه تألیفات فراوان و البته جالب توجهی در این رابطه در سطح دنیا صورت گرفته است، پس از بررسی مهمترین آنها، یکی را به عنوان چارچوب اصلی این کتاب در نظر گرفته و متناسب با مطالب مطرح شده و سطح کاربرد آنها در شرایط جامعه ما، مطالبی را به آن افزوده یا کاستیم و ماحصل کار، کتابی است که در دست شماست.

از آنجایی که در تدوین این کتاب، صرفاً از منابع لاتین استفاده شده است، لذا به علت تعدد اسامی و اصطلاحات موجود در متن، امکان اشاره به معادل لاتین همه آنها در پاورقی صفحات مقدور نبود. به همین دلیل فقط به برخی از اسامی و اصطلاحات مهمتر یا دشوارتر به لحاظ تلفظ، اشاره شده است. البته اکثر اصطلاحات آمده در این کتاب را نیز می توانید همراه با معادل لاتین آنها در بخش اصطلاح نامه بیابید.

نظر به اینکه هیچ اثر انسان نوشته ای، کامل نیست و جز با نظرات سازنده خوانندگان، امکان پالایش و بهبود نمی یابد، از شما خواننده محترم تقاضا داریم با ارائه پیشنهادات و انتقادات خود در رابطه با اثر حاضر، از طریق ناشر یا پست الکترونیک کتاب، ما را در ارتقای کیفیت چاپهای بعدی، یاری نمایید. در خاتمه از زحمات بی دریغ مدیر محترم انتشارات آثار سبحان، جناب آقای جعفری که در تدارک و چاپ هرچه سریعتر کتاب، کمال همکاری را با ما نمودند و همچنین طراح و تایپست با ذوق کتاب جناب آقای ایمانی، تشکر و قدردانی می نمایم.

گروه نویسندگان

بهار ۱۳۸۸

پست الکترونیک کتاب : Health.edu.theo@gmail.com

فهرست مطالب

فصل ۱ / آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت ۷	فصل ۳ / مدل اعتقاد بهداشتی ۵۳
سلامتی، رفتار و رفتار بهداشتی ۷	تاریخچه ۵۴
آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت ۱۱	ساختارهای مدل اعتقاد بهداشتی ۵۵
مسئولیت‌ها و قابلیت‌های آموزشگران سلامت ۱۳	کاربردهای مدل اعتقاد بهداشتی ۵۹
واژگان اساسی در آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت ۱۵	محدودیت‌های مدل اعتقاد بهداشتی ۶۰
نقش نظریه در آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت ۲۱	فعالیت مهارت‌ساز ۶۰
روش‌های آموزش بهداشت ۲۳	خلاصه ۶۳
ملاحظات ویژه در انتخاب روش‌های آموزش بهداشت ۲۵	پرسش‌های پایانی ۶۳
تعاریف برخی از روش‌های آموزشی ۲۵	
فعالیت مهارت‌ساز ۲۷	
خلاصه ۲۷	
پرسش‌های پایانی ۲۸	
فصل ۲ / مدل‌های برنامه‌ریزی در آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت ۲۹	فصل ۴ / مدل فرانظری ۶۴
تفاوت‌های بین مدل و تئوری ۲۹	تاریخچه ۶۵
کاربرد تئوری و مدل ۳۱	ساختارهای مدل فرانظری ۶۶
مراحل چرخه برنامه‌ریزی ۳۲	مراحل مداخلات مبتنی بر مدل فرانظری ۷۰
مدل پرسید - پرسید ۳۵	کاربردهای مدل فرانظری ۷۰
مدل رویکرد طرح‌ریزی شده به سلامت جامعه ۳۹	محدودیت‌های مدل فرانظری ۷۱
مدل رویکرد چند سطحی به سلامت جامعه ۴۱	فعالیت مهارت‌ساز ۷۲
نقشه‌برداری از مداخله ۴۳	خلاصه ۷۴
مدل توافق‌نامه ارزیابی برای تعالی در سلامت عمومی ۴۴	پرسش‌های پایانی ۷۵
مدل جامع آموزش بهداشت ۴۵	
مدلی برای برنامه‌ریزی آموزش بهداشت ۴۵	
مدلی برای برنامه‌ریزی آموزش بهداشت و توسعه منابع ۴۶	
مدل PEN-3 ۴۶	
سی‌دی سیررزی ۴۸	
سایر مدل‌ها ۴۸	
فعالیت مهارت‌ساز ۴۸	
خلاصه ۵۲	
پرسش‌های پایانی ۵۲	
	فصل ۵ / تئوری عمل منطقی و تئوری رفتار ۷۶
	تاریخچه ۷۷
	ساختارهای تئوری عمل منطقی و تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده ۷۸
	کاربردهای تئوری عمل منطقی و تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده ۸۱
	محدودیت‌های تئوری عمل منطقی و تئوری رفتار ۸۳
	برنامه‌ریزی شده ۸۴
	فعالیت مهارت‌ساز ۸۶
	خلاصه ۸۶
	پرسش‌های پایانی ۸۶
	فصل ۶ / تئوری‌های استرس و سازگاری ۸۷
	تاریخچه ۸۸
	ساختارهای تئوری‌های استرس و سازگاری ۹۱

کاربردهای نظریات استرس و سازگاری..... ۹۵	کاربردهای مدل فریر در آموزش بهداشت..... ۱۴۶
محدودیت‌های نظریات استرس و سازگاری..... ۹۶	محدودیت‌های مدل فریر..... ۱۴۷
فعالیت مهارت‌ساز..... ۹۷	فعالیت مهارت‌ساز..... ۱۴۸
خلاصه..... ۹۹	خلاصه..... ۱۴۸
پرسش‌های پایانی..... ۹۹	پرسش‌های پایانی..... ۱۵۰
فصل ۷ / تئوری شناختی اجتماعی..... ۱۰۰	فصل ۱۱ / نظریه‌های تکاملی و پایه..... ۱۵۱
تاریخچه..... ۱۰۱	مدل تکامل انسانی اریکسون..... ۱۵۲
مبانی تئوری شناختی اجتماعی..... ۱۰۳	مراحل هشتگانه اریکسون..... ۱۵۲
ساختارهای تئوری شناختی اجتماعی..... ۱۰۴	مراحل تکاملی اریکسون و آموزش بهداشت..... ۱۵۵
کاربردهای تئوری شناختی اجتماعی..... ۱۰۸	مدل وظایف تکاملی هویگهارست..... ۱۵۶
محدودیت‌های تئوری شناختی اجتماعی..... ۱۰۹	وظایف تکاملی هویگهارست و مقوله آموزش..... ۱۵۶
فعالیت مهارت‌ساز..... ۱۰۹	مدل وظایف تکاملی کلمن..... ۱۶۳
خلاصه..... ۱۱۱	نظریه کلمن و آموزش بهداشت..... ۱۶۵
پرسش‌های پایانی..... ۱۱۲	تئوری انگیزش انسانی مازلو..... ۱۶۶
فصل ۸ / بازاریابی اجتماعی..... ۱۱۳	تئوری تعدیل رفتار اسکینر..... ۱۶۹
تاریخچه..... ۱۱۴	تئوری میدانی لوین..... ۱۷۰
تفاوت‌های بین بازاریابی اجتماعی و بازاریابی تجاری..... ۱۱۵	تئوری خود پنداره..... ۱۷۳
رویکرد و ساختارهای بازاریابی اجتماعی..... ۱۱۶	خلاصه..... ۱۷۵
کاربردهای بازاریابی اجتماعی..... ۱۱۹	پرسش‌های پایانی..... ۱۷۵
محدودیت‌های بازاریابی اجتماعی..... ۱۲۱	فصل ۱۲ / ارتقاء سلامت از نمایی نزدیکتر..... ۱۷۶
فعالیت مهارت‌ساز..... ۱۲۲	مدل ارتقاء سلامت..... ۱۷۷
خلاصه..... ۱۲۵	تئوری شبکه اجتماعی..... ۱۷۹
پرسش‌های پایانی..... ۱۲۵	نظریه ارتباطات..... ۱۸۲
فصل ۹ / انتشار نوآوری‌ها..... ۱۲۶	تغییر اجتماعی و سازمانی..... ۱۸۵
تاریخچه..... ۱۲۷	نظریه اقتصاد سیاسی..... ۱۸۹
ساختارهای تئوری انتشار نوآوری‌ها..... ۱۲۸	نظریه مردم‌شناسی و فرهنگی..... ۱۹۰
کاربردهای تئوری انتشار نوآوری‌ها..... ۱۳۴	مدل ارتباط - تغییر رفتار..... ۱۹۴
محدودیت‌های تئوری انتشار نوآوری‌ها..... ۱۳۵	سازماندهی و ساختن جامعه..... ۱۹۵
فعالیت مهارت‌ساز..... ۱۳۶	مدل‌های فعالیت بین‌بخشی..... ۲۰۰
خلاصه..... ۱۳۸	سیاستگذاری مبتنی بر شواهد جهت ارتقاء سلامت..... ۲۰۴
پرسش‌های پایانی..... ۱۳۹	چارچوبی برای ایجاد سیاست عمومی سالم..... ۲۰۸
فصل ۱۰ / مدل آموزش بزرگسالان فریر..... ۱۴۰	خلاصه..... ۲۰۹
تاریخچه..... ۱۴۱	پرسش‌های پایانی..... ۲۱۰
رویکرد مدل فریر..... ۱۴۲	اصطلاح‌نامه..... ۲۱۱
ساختارهای مدل فریر..... ۱۴۳	فهرست منابع..... ۲۲۲